

DE VOORLEZING VAN DEN REGEL VAN ST. AUGUSTINUS

Uit het leven van St. Norbertus weten we dat hij de Regel van St. Augustinus als levensnorm voor zijn nieuwe stichting van Prémontré vaststelde.

Naar monastisch gebruik werd dagelijks een fragment van die regel in het Kapittel na de Primen voorgelezen, zooals dat tot op de dag van vandaag het gebruik is.

Men heeft nu wel altijd lessen uit de Regel van Augustinus in het Kapittel voorgelezen, maar niet altijd dezelfde.

We kennen drie onderscheiden groepen van 7 lessen uit de Augustinus-regel ⁰⁾, die we zullen aanduiden met groep A, groep B en groep C.

Groep A ¹⁾.

Dominica die.

Ante omnia, fratres charissimi, diligatur Deus, deinde proximus : quia ista praecepta sunt principaliter nobis data. Operentur fratres a mane usque ad Sextam : et a Sexta usque Nonam vacent lectioni : et ad Nonam reddant codices. Et postquam refecerint : sive in horto, sive ubicumque necesse fuerit faciant opus usque ad horam lucernarii. Nemo sibi aliquid vendicet proprium sive in vestimento, sive in quacumque re : Apostolica enim vita optamus vivere. Nemo cum murmurio aliquid faciat; ut non simili iudicio murmuratorum pereat. Fideliter obediant. Patrem suum post Deum honorent. Praeposito suo reverentiam deferant, sicut decet sanctos. Sedentes ad

0) Men kent drie Augustinusregels, die men noemt : *Regula prima*, *Regula secunda* en *Regula tertia*. De tegenwoordig bij de Praemonstratensers gebruikelijke regel, is de *Regula tertia* met de beginwoorden van de *Regula secunda*. De *Regula secunda* is meer 'n soort proloog op de *Regula tertia* geweest dan wel 'n zelfstandige regel. De *Regula prima* blijft hier geheel buiten beschouwing.

1) De tekst is overgenomen uit een psalterium, editie van 1619.

mensam taceant, audientes lectionem. Si autem aliquo opus fuerit : Praepositus eorum sit sollicitus. Tu autem Domine miserere nobis.

Feria secunda.

Sabbato et dominica sicut consuetudo est, qui volunt vinum, accipiant. Si opus fuerit ad aliquam necessitatem monasterii mitti, duo eant. Nemo extra monasterium sine praecepto manducet sive bibat : non enim ad disciplinam pertinet monasterii. Si opera monasterii mittantur fratres vendere, sollicite caveant, ne quid faciant contra praeceptum : scientes quoniam exacerbant Deum in servis ipsius. Si aliquid emant ad usum monasterii : sollicite et fideliter, ut servi Dei agant. Otiosum verbum apud illos non sit. Tu autem etc.

Feria tertia.

A mane ad opera sua sedeant. Post orationes Tertiae eant similiter ad opera sua. Non stantes fabulas contexant : nisi forte aliquid sit pro animae utilitate. Sedentes ad opera taceant : nisi forte necessitas operis exegerit, ut loquatur quis. Si quis autem non omni virtute, adiuvante misericordia Domini, haec conatus fuerit implere, sed contumaci animo despexerit : semel atque iterum commonitus, si non emendaverit, sciat se subiacere disciplinae monasterii, sicut oportet. Si autem talis fuerit aetas ipsius; etiam vapulabit. Haec autem in nomine Christi fideliter et pie observantes, et vos proficietis : et nobis non parva erit laetitia de vestra salute. Tu autem etc.

Feria quarta.

De lessen van Woensdag tot Zaterdag zijn genomen uit de gewone *regula tertia* van Augustinus en wel voor Woensdag vanaf de woorden : *Haec sunt, quae ut observetis...*, tot en met : *et distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat.*

Feria quinta.

Vanaf : *Qui aliquid habebant in saeculo...*, tot en met : ... *si divites illic humilientur, et pauperes illic inflentur.*

Feria sexta.

Vanaf : *Rursus etiam illi...*, tot en met : ... *cuius templa facti estis.*

Sabbato.

Vanaf : *Orationibus instate...*, tot en met : ... *ut cantetur, non cantetur.*

Groep B 2).

Dominica die.

Ante omnia fratres charissimi diligatur Deus, deinde proximus : quia ista praecepta sunt principaliter nobis data. Tu autem etc.

Feria secunda.

Fratres, sollicite et fideliter ut servi Dei agant. Ociosum verbum apud illos non sit. Tu autem etc.

Feria tertia.

Non stantes fabulas contexant, nisi forte aliquid sit pro animae utilitate. Tu autem etc.

Feria quarta.

Unanimus habitetis in domo, et sit vobis anima una et cor unum in Deo. Tu autem etc.

Feria quinta.

Fratres sursum cor habeant et terrena vana non quaerant. Tu autem.

Feria sexta.

Omnes unanimiter et concorditer vivite, et honorate in vobis Deum invicem, cuius templa facti estis. Tu autem.

Sabbatho.

Psalmis, Hymnis, cum oratis Deum; hoc versetur in corde, quod profertur in voce. Tu autem etc.

Groep C.

Dominica die.

Ante omnia, frates carissimi, diligatur Deus, deinde proximus; quia ista praecepta sunt principaliter nobis data. Tu autem.

Feria secunda.

Unanimis habitetis in domo Domini, et sit vobis anima una et cor

2) De tekst is genomen van het *Diurnale Praemonstratense* van 1604.

unum in Deo, et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia : et distribuatur unicuique vestrum a praeposito vestro victus et tegumentum, sicut cuique opus fuerit. Tu autem.

Feria tertia.

Orationibus instate horis et temporibus constitutis. Psalmis et Hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Tu autem etc.

Feria quarta.

Carnem vestram domate jejuniis, et abstinencia escae et potus, quantum valetudo permittit. Cum acceditis ad mensam, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur, sine tumultu et contentionibus audite, nec solae vobis fauces sumant cibum, sed et aures esuriant Dei verbum. Tu autem etc.

Feria quinta.

Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus. In incessu, statu, habitu, et in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cujusquam offendant aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. Tu autem etc.

Feria sexta.

Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis, ne ira crescat in odium, et trabem faciat de festuca, et animam faciat homicidam. Sic enim legitis : Qui odit fratrem suum, homicida est. Tu autem etc.

Sabbato.

Praeposito tamquam patri obediatur; multo magis presbytero, qui omnium vestrum curam gerit. Ipse vero qui vobis praeest, non se existimet potestate dominante, sed caritate serviente felicem. Honore coram vobis praelatus sit vobis, timore coram Deo substratus sit pedibus vestris. Tu autem etc.

De lessen van groep C zijn genomen uit de Regel van St Augustinus zooals die tegenwoordig in de Praemonstratenser Orde gebruikt wordt. Deze regel bestaat uit de zoogenaamde *Regula tertia*, voorafgegaan door de woorden : *Ante omnia... sunt principaliter nobis data*, die ontleend zijn aan de *Regula secunda*.

De lessen van de groepen A en B daarentegen zijn genomen uit de *Regula secunda en tertia*, zooals die samen vereenigd in de Middeleeuwen bekend stonden als de ééne regel van Augustinus. De *Regula secunda* ging dan de *Regula tertia* bij wijze van proloog vooraf ³⁾).

Groep C is de tegenwoordig gebruikelijke. Van de groepen A en B. en A wel de oudste en oorspronkelijkste.

Alles wijst er op, dat de Orde van Prémontré in de eerste jaren van haar bestaan de *Regula tertia* in verbinding met de *Regula secunda* gebruikt heeft. Behalve dat zulks in de Middeleeuwen gebruikelijk was, wijzen ook nog de volgende gegevens hierop.

De *Regula secunda* bevat praktische aanwijzingen voor het *Officium Divinum* en een Dagorde : dingen, die voor een nieuwe Orde van Kanunniken zeer te pas komen. Daar komt nog bij, dat de *Regula secunda* geheel overeenkomstig de geest van St. Norbertus spreekt van « *Apostolica enim vita optamus vivere*. ⁴⁾).

En ook het feit dat de tegenwoordig gebruikte regel van de Praemonstratensers nog begint met een zin, aan de *Regula secunda* ontleend, kan dit bevestigen ⁵⁾).

Deze veronderstelling verklaart ook, waarom men in het begin van de Orde in het Kapittel de voorlezing gaf uit de *Regula secunda*.

Van groep A vormen de lessen van Zondag, Maandag en Dinsdag bijna de heele *Regula secunda*. Alleen het stuk dat volgt op de woorden : *Ante omnia... principaliter nobis data* en dat over 't koorofficie handelt, is weggelaten.

Ook van groep B zijn alleen de lessen van Zondag, Maandag en Dinsdag fragmenten van de *Regula secunda*.

Groep A vinden we in de oudste bronnen. Omdat deze lessen in het Kapittel voorgelezen werden, schreef men ze aanvankelijk meestal ⁶⁾ in de necrologia van de verschillende Abdijen. Zoo o.a. vindt men deze lange lessen van Groep A in het necrologium van de

3) D. Bernard Capelle O. S. B., *L'Épître 221* et la Règle de Saint Augustin*, in *Analecta Praemonstratensia*, III, (1927), pag. 369, noot 3.

4) De tekstcritische editie van de *Regula secunda* in *Archiv für Urkundenforschung*, 1926 door P. Schroeder (pag. 281-282) geeft : « *apostolicam enim vitam optamus vivere* ».

5) Dr. Hugo Heyman O. Praem. wees hier reeds op in een lezing : « Rondom den Augustinus-regel ». *Augustiniana*, Abdij Tongerlo, (1930), pag. 106-126.

6) Het oude necrologium van Grimbergen b.v. bevat de regel niet.

Abdij van Humilimont. Eveneens in het necrologium van Fontaine-André ⁷⁾, en in het necrologium van Averbode.

Groep A is zeer lang in de Orde in gebruik gebleven, ook toen men de *Regula secunda* niet meer als authentiek beschouwde.

Reeds een halve eeuw na de stichting van de Orde van Prémontré vinden we bij Adam Scotus de regel van Augustinus in de vorm zooals we die nu hebben, dus zonder de *Regula secunda* als proloog ⁸⁾. En hij beschouwde die regel als de regel, volgens welke de Praemonstratensers hun professie doen. Want 't is naar aanleiding van een bespreking van de bij de Praemonstratensers gebruikte professie-formule, dat hij 'n commentaar geeft op de regel van Augustinus ⁹⁾.

We vinden bij Adam Scotus ook gronden om aan te nemen, dat men in Prémontré en in vele andere Abdijen de *Regula tertia* zonder de *Regula secunda* als levensnorm aanvaardde.

Adam Scotus was een voorstander van meer eenheid in de Praemonstratenser Orde. Alle Abdijen moeten zich conformeeren naar Prémontré. « *Recurrere ad ipsam (Prémontré) incessanter filiae debent, mutuare ab ipsa, quod sibi deesse vident : ut sanctae ab ea Religionis percipiant incrementum, a qua sumere principium.* » « *Tenantur ex praeceptis etiam Romanorum Pontificum, singulis annis Abbates Filii visitare Matrem, ut perlaturi ea ad filias, audiant apud eam instituta salutis, praecepta, ac legem vitae et disciplinae* » ¹⁰⁾.

We kunnen niet aannemen, dat Adam Scotus hiervan zelf afwijkt in een belangrijke zaak als de regel, m.a.w. de regel van Augustinus, zooals hij die geeft, werd toen ook in Prémontré gebruikt.

De *Regula secunda* was ook spoedig overbodig geworden. De praktische regelingen voor het dagelijksch leven, die vooral in de *Regula secunda* staan, zijn spoedig vastgelegd in een *Liber Ordinarius* en de *Statuta Ordinis Praemonstratensis*.

Dat men die lessen uit de *Regula secunda* zoo lang bewaard heeft,

7) Cfr. *Untersuchungen über die Prämonstratenser-Gewohnheiten*, van Dr. Hugo Th. Heyman. Tongerlo, 1928, pag. 66.

8) Migne, P. L., 198, pag. 439-610, bevat een werk van Adam Scotus : *De Ordine, Habitu et Professione Canonorum Praemonstratensium*. Hierin geeft hij ook de Regel van St. Augustinus.

9) Migne, P. L., 198, pag. 479.

10) *Ibidem*, 198, pag. 613 en 614.

kan alleen verklaard worden door 't feit, dat die lessen een stuk van de Praemonstratenser Liturgie geworden waren. En zooals men weet, alle Liturgie is van nature zeer conservatief, en zoekt haar ontwikkeling meer in 't teruggaan naar het verleden dan in 't aannemen van nieuwe gebruiken.

Omdat de lessen uit de Augustinus-regel in het Kapittel voorgelezen werden, vond men 't overbodig ze nog af te drukken in het brevier. Zoo vinden we in de brevieredities van 1507, 1514, 1547, 1574 en 1597 slechts de eerste zin van de les voor Zondag.

Eerst de breviereditie van 1598 ¹¹⁾ geeft de volledige lessen van Groep A, en dan niet tusschen de gebeden voor het Kapittel, maar achterin, bij wijze van supplement.

Deze breviereditie brengt een moeilijkheid met zich mee. Op pagina 52^b bij de « *preces ad capitulum* » vinden we zonder verdere verwijzing naar de lessen uit de de Augustinus-regel achterin, slechts: « *Ante omnia... principaliter nobis data* ». En dan wordt er aanstonds « *Tu autem etc.* » aan toegevoegd, alsof dus de eerste les niet langer was. Voor de andere dagen wordt niets aangegeven. Dit doet vermoeden dat men naast Groep A tegelijkertijd nog een andere Groep kende met kortere lessen.

Dit vermoeden wordt versterkt door het volgende feit. In 1504 is in Maagdenburg een Praemonstratenser brevier verschenen en dit bevat bij het capitulum voor de Zondag niet de lange lessen van Groep A, maar de zeer korte van Groep B.

Het schijnt dus, dat men Groep A en Groep B tegelijk gebruikt heeft. Misschien gebruikte men Groep A in het Kapittel, terwijl Groep B. gebruikt werd, als men privatim het brevier bad.

Of de brevieredities van 1507, 1514, 1547, 1574 en 1597, die slechts de eerste zin van de les voor Zondag bevatten, Groep A of Groep B. bedoelen, is eveneens niet duidelijk. Maar omdat ze na de woorden : « *Ante omnia... principaliter nobis data* » aanstonds « *Tu autem, etc.* » laten volgen, is er reden om aan te nemen, dat ze Groep B. bedoelen.

In 1603 kreeg Le Paige van de Generaal der Praemonstratenser Orde Fr. à Longo-Prato de opdracht, om de liturgische boeken opnieuw uit te geven ¹²⁾. Hij is terstond aan het werk gegaan, want

11) De Abdij van Berne te Heeswijk (Nederland) bezit een goed exemplaar. Uit het colophon blijkt, dat niet Servatius Lairvelz, maar Petrus de Rivo (Pierre de Rieu) deze uitgave bezorgd heeft. (contra E. Valvekens, *Un tournant dans l'histoire de la liturgie prémontrée*, *Anal. Praem.*, III, (1927), pag. 251.

12) «...ut in excudendis Breviariis, Diurnalibus, Horis beatae Virginis matris et

23 Juni 1604 is hij reeds klaar met een : « *Diurnale Praemonstratense. Cum Psalterio* » ¹³⁾.

Traditiegetrouw drukt hij op de pagina's 118 a en b de lessen van Groep B af. Dit is dus niets bijzonders.

De bibliotheek van de Abdij van Berne is in 't bezit van nog een tweede exemplaar van het *Diurnale* van 1604. Het is van het begin tot het einde precies hetzelfde als het andere exemplaar, alleen de pagina's 118 a en b zijn veranderd. We vinden hier niet meer de lessen van Groep B, maar een nieuwe groep verschijnt : Groep C.

Het is zeker dat deze uitgave iets later is dan de andere, omdat bij het afdrukken van deze twee pagina's een breder zetraam gebruikt is dan voor de rest van het boekje. Dit was noodig, omdat de lessen van Groep C langer zijn dan van Groep B.

Hier bij Le Paige vinden we dan voor 't eerst de lessen uit de Augustinus-regel, zooals die nu nog in de Orde van Prémontré gebruikt worden.

Ze zijn derhalve van betrekkelijk recente datum, uit 't begin van de XVIIe eeuw.

We kunnen bij Le Paige nergens vinden, waarom hij nieuwe lessen heeft ingevoerd. Zijn overtuiging, dat alleen de *Regula tertia* de authentieke is, zal hem hier niet weinig toe aangezet hebben ¹⁴⁾.

In 1605 wordt, zooals bekend is ¹⁵⁾, besloten om het Praemonstratenser Brevier te conformeeren aan het Romeinsche. Le Paige wordt hiermee weer belast. In 1608 verschijnt het nieuwe brevier. Ook hierin is Groep C opgenomen. Op een enkele uitzondering na is Groep C steeds in de volgende brevieredities bewaard gebleven. Zoo in 1621, 1626, 1659, 1663 etc.

aliis libris Ordinis nostri, ad divinum Officium exsolvendum necessariis, vigilem et sedulam adhibeam operam, quatenus huiusmodi codices bene et sine mendis evulgentur », J. Le Paige, *Bibliotheca*, pag. 988.

13) Het Colophon luidt aldus :

Explicit Diurnum secundum usum sacri Monasterii et Ordinis Praemonstratensis, iussu et autoritate Reverendissimi D.D. Francisci a Longo-Prato eiusdem candidiss. Monasterii et Ordinis Capituli et reformatoris generalis editum. Lucubrationibus vero et vigiliis F. Joannis le Paige, S. Theol. Baccalaurei, Praemonst. Canonici, eiusdemque Ordinis Procuratoris Syndici restitutum et compositum. 23 mensis Iunii Anno 1604. Laus Deo Beataeque Virgini Matri.

14) « ...solam igitur tertiam regulam, quae Speculum Clericorum, vel Sermo 3 de communi vita Clericorum nuncupatur et quae incipit : Haec sunt, quae ut observetis, praecipimus in monasterii constituti, etc., dicimus veram, germanam et legitimam beati Augustini regulam esse et pro tali ab omnibus Catholicis piis ac doctis teneri ». *Bibliotheca*, pag. 85.

15) Cfr. *Analecta Praemonstr.*, III, 1927, pag. 253.

Een uitzondering kennen we, en dit bewijst, dat men met de verandering niet overal direkt heeft ingestemd.

In 1619 is er een « *Psalterium Davidicum secundum ritum sacri et canonici Ordinis Praemonstratensis* » uitgegeven, dat de lange lessen van Groep A in eere herstelt. 't Is een prachteditie in folio, maar dat niet op initiatief van de Generaal der Orde is gedrukt, al heeft deze er wel z'n goedkeuring aan gegeven ¹⁶⁾. Servatius Lairvelz, onder wiens leiding deze editie tot stand kwam, schreef ook een commentaar op de Regel van Augustinus en wel op de oude regel, dus de *Regula tertia* in verbinding met de *Regula secunda* ¹⁷⁾.

Dit verlangen tot terugkeer naar de oude regel heeft desondanks geen instemming gevonden.

Ook in de laatste Breviereditie van 1930 heeft men vastgehouden aan de lessen van Groep C.

Abdij v. Berne te Heeswijk
Nederland.

Gilbertus
v/d VELDEN.

16) Titelpagina zegt :

«... opere et labore F. Petri Desbans Doctoris Theologi, et Sanctae Mariae maioris Mussipontanae sub Abbate Servatio (namelijk Lairvelz) Coadiutoris recens impressum, et ad instar Breviarii eiusdem Ordinis nuper a Capitulo generali restituti ordinatum. Cum privilegio et auctoritate Rm. D.D. Petri Gossetii Ordinis Praemonstratensis Generalis. »

17) Contra H. Heyman, die van meening was, dat er in de Orde van Prémontré geen enkele commentaar op de *Regula secunda* bestond. *Augustiniana*, Abdij Tongerlo, 1930, pag. 122.